

באמת אין כל עצב בעולם למי שמכיר אור האורות של האמת

ד"ר אבי וינרוט, עו"ד

לעילוי נשמות:

אבי מורי ה"ה משה אהרן ב"ר מרדכי אליעזר וינרוט ז"ל

נ.ל.ב.ע. כי בתשרי תשע"א

אמי מורתני, ה"ה דרייזל ב"ר אריה וינרוט (לבית אפטרגוט) ע"ה

נ.ל.ב.ע. י' באדר תשע"ג

חמותי, ה"ה נעכה (נלי) בת ר' מנחם הלוי שטרנטל (לבית שיף) ע"ה

נ.ל.ב.ע. ה' בשבט תשע"ג

ת.נ.צ.ב.ה

דוּכְרָנָא דְרַחֵל קָדָם יי
 וְקָבִיל צְלוֹתָהּ יי וַיֵּהָב לָהּ
 עֲדוּי: כַּן וְעָדִיאת וַיִּלְדֹת
 בָּר וַאֲמָרַת כְּנִישׁ יי יֵת
 חֲסוּדִי: כַּד וְקָרַת יֵת שְׁמִיָּה
 יוֹסֵף לְמִימָר יוֹסֵף יי לִי בָר
 אַחְרָן: כִּה וַתְּהֶה בַּד יִלְדֹת
 רַחֵל יֵת יוֹסֵף וַאֲמָר יַעֲקֹב

תולדות אהרן ויזכור אלהים. ר"ה יא.
 וישמע אליה אלהים ויפתח. תענית ב.
 ויהי כאשר. בתרא קכג:

אֱלֹהִים אֶת־רַחֵל וַיִּשְׁמַע אֱלֹהֵיהָ
 אֱלֹהִים וַיִּפְתַּח אֶת־רַחְמָהּ:
 כַּן וַתֵּהָר וַתֵּלֶד בֶּן וַתֹּאמֶר אֶסְף
 אֱלֹהִים אֶת־חַרְפְּתִי: כַּד וַתִּקְרָא
 אֶת־שְׁמוֹ יוֹסֵף לְאֹמֶר יֹסֵף יְהוּהָ
 לִי בֶן אַחֵר: כִּה וַיְהִי כַּאֲשֶׁר

אוצר החכמה

יִלְדָה רַחֵל אֶת־יוֹסֵף וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־לְבָן

רש"י

שפתי חכמים

(כב) ויזכר אלהים את רחל. (נ"ר) זכר לה שמסרה
 ג סימניה לחמותה ד ושהיתה מצירה שלא תעלה בגורלו
 של עשו שמה יגרסנה יעקב לפי שאין לה בנים ואף
 עשו הרשע כך עלה בלבו כששמע שאין לה בנים. הוא
 שייקד הפייט דה האדמון כצט שלא חלה לבה לקחמה
 לו ונתנהלה: (כג) אסף. הכניסה במקום שלא תראה
 ו וכן אסף חרפתנו*. ולא יאסף הביתה**. אספו
 נגהם***. ויתכן לא יאסף**** לא יטמן. חרפתי. שהייתי לחרפה שאני עקרה והיו אומרים עלי שאעלה לחלקו
 של עשו הרשע. ואגדה כל זמן שאין לאשה בן אין לה צמי לחלות ז סרחונה משיש לה בן תולה זו. מי שזר כלי
 זה צנן. מי חלל מאנים אלו צנן: (כד) יסף ד' ל' בן אחר. יודעת הימה בנבואה שאין יעקב עמיד להעמיד
 אלא שנים עשר שצטים אמרה יהי רנון שאותו שהוא עמיד להעמיד יהא ממני לכך לא התפללה אלא על בן
 אחר: (כה) כאשר ילדה רחל את יוסף. משנולד שטנו של עשו שנאמר והיה בית יעקב אש ובית יוסף
 להנה ובית עשו לקש*****. אש בלא להנה אינו שולט למרחוק משנולד יוסף בטח יעקב בהקב"ה ורצה לשוב:

ג דאם לא כן מה זכר לה, ובכל מקום זכירה נופל על מעשה שעשה,
 כמו ויזכור אלהים את נח וגוי' (לעיל ח' א'), כמו שפירש"י (שם ר"ה
 וזכור) שלא שמשו בתיבה, וכמו זכירה דגבי לוט (לעיל י"ט כ"ט), שלא
 הגיד ששרה אשתו של אברהם וכי' (רש"י שם ר"ה וזכור): ד (ג"ל),
 שהוא מדה כנגד מדה, היא עשתה שלא תצא אחותה בחרפה מבעלה,
 לכך אין ראוייה שלא תלד ותצא בחרפה מבעלה: ה האדמון עשו,
 כבט כשהביט, שלא חלה היא היו לרחל חבלי לידה, צבה חשק
 לקחתה לו לאשה והיא נבהלה: ו לא שקבץ אותה במקום אחד, כי
 זה הוא לרעתה שאז תראה חרפתה יותר: ז ופירוש חרפתי סרחוני

אבן עזרא

רמב"ן

(כג) אסף אלהים את חרפתי. כטעם כרת. וכן ונאסף
 שמתה וגיל. ואחרים אמרו כי השם ראה
 החרפות שהיו הנשים מחרפות אחי בעצור היומי עקרה
 וכאלו נאספו ונתמצרו אלל השם. והנה נולדו ליעקב י"ג
 בנים זו' שנים וכאשר ספרים הקדמונים מלאום בני ששה
 חדשים וימים במספר. ויתכן שנתנה לאה שפחת' ליעקב
 קודם שנולד נפתלי. גם הרתה רחל קודם שנולד זבולון
 וגם דינה לא ידענו מתי נולדה:

וכל שכן במלות המורכבות. וכן מלת צלמות ומלת
 בלעדי. ויצאה מלשון בדים, בדי עצי שטים (שמות כה
 ג), ותעש בדים ותשלח פארות (יחזקאל יז ו), כי ענפי
 האילן הגסים נקראים כן, והשאלוה לבנים, יאכל
 בדיו בכור מות (איוב יח ג), לא כן בדיו (ישעיה טז ו):
 ור"ב אמרה לאה כי עשה לה האלהים זה הבן בד
 טוב להיות בעלה מתלונן בצלה, כי זבלני בצלי.
 וכן בנה בניתי בית זבול לך (מ"א ח ג), להתלונן בצלו,
 ולכבוד עליון יאמר כן, כמו שאמר (שם כפסוק כז) הנה

השמים ושמי השמים לא יכלכלוך אף כי הבית הזה אשר בניתי, וכן שמש ירח עמד זבולה (חבקוק ג יא), עמד
 במקום שיתלונן בו, כמו שאמר לשמש שם אהל בהם (תהלים יט ה):

ואונקלוס תרגם זכר טוב "חולק טוב", ולא הבינותי סברתו עד שראיתי (בתרגום הירושלמי) [בתרגום יונתן]
 זווד יתי מימרא דה' זוודין טבין, ולמדתי שעשו המלה כאלו כתובה בו"ו, וטפלו אותה אל לשון

בָּאוּ אֵלָיו: וְאֶרֶץ מִצְרַיִם לְפָנָיו
 הוּא בְּמִיטֵב הָאָרֶץ הוֹשֵׁב אֶת־
 אָבִיו וְאֶת־אֶחָיו יֵשְׁבוּ בְּאֶרֶץ גִּזְשָׁן
 וְאִם־יִדְעָתָ וְיֵשׁ־בָּם אֲנָשִׁי־חֵיל
 וְשִׁמְתָם שָׂרֵי מְקָנָה עַל־אֲשֶׁר־לִי:
 וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת־יַעֲקֹב אָבִיו
 וַיַּעֲמְדֵהוּ לְפָנָיו פָּרְעָה וַיְבָרֶךְ יַעֲקֹב
 אֶת־פָּרְעָה: ה וַיֹּאמֶר פָּרְעָה אֶל־
 יַעֲקֹב כִּמָּה יָמֵי שְׁנֵי חַיֶּיךָ: ט וַיֹּאמֶר
 יַעֲקֹב אֶל־פָּרְעָה יָמֵי שְׁנֵי מְגוּרַי שְׁלֹשִׁים וּמָאתַיִם

לוֹתָד: ו אֶרְעָא דְמִצְרַיִם
 קְדָמָךְ הִיא בְּדִשְׁפִיר
 בְּאֶרְעָא אוֹתִיב יַת אֲבוּךְ
 וַיַּת אֶחָיו יִתְבוֹן בְּאֶרְעָא
 דְגִזְשָׁן וְאִם יִדְעָתָ וְאִית
 בְּהוֹן גְּבָרִין דְּחֵילָא וְתַמְנָנִין
 רַבְנֵי גִיתֵי עַל דִּי לִי:
 ו וְאוֹתֵי יוֹסֵף יַת יַעֲקֹב
 אָבוּהִי וְאֶקִּימָנָה קְדָם
 פָּרְעָה וַיְבָרֶךְ יַעֲקֹב יַת
 פָּרְעָה: ה וַאֲמַר פָּרְעָה
 לְיַעֲקֹב כִּמָּה יוֹמֵי שְׁנֵי
 חַיֶּיךָ: ט וַאֲמַר יַעֲקֹב
 לְפָרְעָה יוֹמֵי שְׁנֵי תוֹתְבוֹתֵי

תולדות אהרן ויאמר פרעה אל יעקב.
 מגילה יז. ויאמר יעקב אל פרעה. שם

שפתי חכמים

חאמ: ט רוצה לפרש אין חיל זה לשון חסידות או לשון ממון:
 י מדכתיב רועה צאן עבדיך, וכיון שלא אמרו לפרעה אלא שהם
 שאלת שלום כדרך כל הנראים לפני המלכים לפרקים שלודי"ר זלע"ז: (ט) שני מגורי. ימי גרותי כל ימי

רש"י

(ו) אנשי חיל. נקראין באומנותן ט לרעות לאן: על
 אשר ל. על לאן י שלי: (ז) ויברך יעקב. היא
 שני מגורי. ימי גרותי כל ימי

רמב"ן

בארץ כנען או יותר, כי עליה היתה עיקר הגזירה.
 ואולי אמרו כי בארץ כנען מפני כובד הרעב יאכלו
 האנשים עשב השדה ולא ישאירו מחיה לבהמה, אבל בארץ מצרים יש בה שבר יחיו בה האנשים ותשאר
 בה מרעה מעט. ויתכן שהיה בארץ מצרים מרעה מעט באחו מפני היאורים והאגמים:
 ה. אביך ואחיו באו אליך. הכנסת דברים, כאומר הנה שמעתי כי אביך ואחיו באו וארץ מצרים לפניך היא.
 והנכון בעיני שיאמר, אביך ואחיו אליך באו, לשמע כבודך, ועליך השליכו יהבם. ראה שתעשה עמהם
 טובה כי עליך הדבר, ויש לאל ידך:

אבן עזרא

(ו) שרי מקנה. כסוס וכפרד:

ז. ויברך יעקב את פרעה. היא שאלת שלום כדרך כל הנראין לפני מלכים לפרקים, לשון רש"י. ואינו נראה

אבי עזר

(ו) שרי מקנה כסוס וכפרד. כי מקנה סובל דברים הנקמים נכסף כמו לאכרזה למקנה. עושה מקנה וקנין. ספר המקנה. וגם ורמז
 לאן ונקר וסוס ופרד. וקאמר הרב שאל חטטה לומר. דפירש שרי מקנה על קנין המלך לקנות טובאה באלוהויו. כי כל טובאת מנרס
 היה ביד יוסף. וגם רחוק שיעשה שרים לקנות בגדים וכל זרבי חילותיו. ואשר נכתב בפסוק על אשר לי מוכח ללא קאי על מקנה לאן כי
 למלך אין לאן ומחורמא דקאי על סוס ופרד הנרכשים למלחמה וש"ך שפיר ואם יש גם אנשי חיל. והאל יוסף פירש באופן קרוי לזה אולי
 מחשבת הרב על שני הפירושים יחד כי שניהם כאחד טובים:

רשב"ם

(ו) אנשי חיל. ראויים לגבורה ולשררה כמו אשת חיל את. ואני
 הצעיר מצאתי תרגום שרי מקנה רבני חילא כפי רבינו:

דעת זקנים

(ח) כמה ימי שני חיך. פשט לפי שרמזו וקן מלך ושערות ראשו
 חקנו לננות מרוז הזקנה שאל כן והוא ענהו ימי מגורי שלשים ומאת

שָׁנָה מֵעַט וְרַעִים הָיוּ יָמֵי שְׁנֵי
 חַיֵּי וְלֹא הִשְׁיִגוּ אֶת־יָמֵי שְׁנֵי חַיֵּי
 אֲבֹתַי בְּיָמֵי מְגוּרֵיהֶם: וַיְבָרֶךְ
 יַעֲקֹב אֶת־פְּרֹעָה וַיֵּצֵא מִלְּפָנֵי
 פְּרֹעָה: שְׁבִיעֵי יָא וַיּוֹשֶׁב יוֹסֵף אֶת־
 אָבִיו וְאֶת־אָחָיו וַיִּתֵּן לָהֶם אַחְזָה
 בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּמִיטַב הָאָרֶץ
 בְּאֶרֶץ רַעְמֶסֶס כַּאֲשֶׁר צִוָּה פְּרֹעָה:
 י וַיְכַלְכֵּל יוֹסֵף אֶת־אָבִיו וְאֶת־
 אָחָיו וְאֶת כָּל־בֵּית אָבִיו לֶחֶם לְפִי
 הַטָּף: י וַלֶחֶם אֵין בְּכָל־הָאָרֶץ
 כִּי־כָבֵד הָרַעַב מְאֹד וַתִּלָּה אֶרֶץ מִצְרַיִם וְאֶרֶץ

מֵאָה וּתְלָתִין שָׁנִין זְעִירִין
 וּבִישׁוּן הוּוּ יוֹמֵי שְׁנֵי חַיֵּי
 וְלֹא אֲדַבְּקוּ יָת יוֹמֵי שְׁנֵי
 חַיֵּי אֲבֹתַי בְּיָוֵמֵי
 תּוֹתְבוֹתֵהוֹן: וַיְבָרֶךְ
 יַעֲקֹב יָת פְּרֹעָה וַנִּפְק מִן
 קִדְּם פְּרֹעָה: יָא וְאוֹתִיב
 יוֹסֵף יָת אָבוּהִי וַיִּת אַחְוָהִי
 וַיִּהֵב לָהוֹן אַחְסָנָא בְּאֶרְעָא
 דְּמִצְרַיִם בְּדִשְׁפִיר בְּאֶרְעָא
 בְּאֶרְעָא דְרַעְמֶסֶס כַּמָּא דִּי
 פְּקִיד פְּרֹעָה: י וַזֶּן יוֹסֵף
 יָת אָבוּהִי וַיִּת אַחְוָהִי וַיִּת
 כָּל בֵּית אָבוּהִי לַחְמָא
 לְפּוּם טַפְלָא: י וְלַחְמָא
 לִית בְּכָל אֶרְעָא אֲרִי תְקִיף
 כַּפְּנָא לַחְדָּא וְאַשְׁתַּלְהִי
 עָמָא דְאֶרְעָא דְמִצְרַיִם

תולדות אהרן ויכבד יוסף נזיר ג.

כִּי־כָבֵד הָרַעַב מְאֹד וַתִּלָּה אֶרֶץ מִצְרַיִם וְאֶרֶץ

רש"י

שפתי חכמים

הייתי גר בארץ ולא השיגו צטובה: (י) ויברך יעקב.
 כדרך כל הנפטרים מלפני שרים מזרכים אותם ונוטלים
 רשות ומה ברכה זרכו שיעלה כ נילוס לרגליו לפי שאין
 ארץ מזרכים שותה מי גשמים אלא נילוס עולה ומשקה
 ומזרכתו של יעקב ואילך היה פרעה זא אל נילוס והוא
 עולה לקראתו ומשקה את הארץ (מנחומא):
 (יא) רעמסס. מארץ גושן היא: (יב) לפי הטף.
 לפי הנריך ק לכל בני ביתם: (יג) ולחם אין בכל
 הארץ. תוזר לענין הראשון כ למחלת שני הרעב:

ותללה. כמו ותללה לשון עיפות כתרנומו ודומה לו כמתלהלה ב היורה זקיס:

חשלי כו

מנחת שי

(ט) מגוריהם. הגימ"ל רפה: (יא) ויושב. לית מלרע: בארץ רעמסס. כתב ראב"ע ארץ גשן כלל בארץ רעמסס פרט והעי"ן נח
 ולפי דעתו כי רעמסס פתוח העי"ן איננה שהיו דרים שם ישראל כי מערי מסכנות פרעה היתה וכן בפרשת ואלה שמות על פסוק
 ותמלא הארץ פי' ארץ גשן היא רעמסס בשני שואין הראשון נח והשני נע וגם בפי' בא ע"פ ויסעו בני ישראל מרעמסס כתיב בפתח
 תחת הרי"ש ושוא תחת העי"ן כן הוא בפי' ואלה מסעי וע"פ את פתם ואת רעמסס כתוב בפתחות העי"ן ואיננו מקום ישראל ועי"ן

ובישין הוּו יומי שני חיי דמן טליותי ערקית מן קדם עשו אחי ואיתותבית בארעא דלא
 דידי וכדון בעידן סיכתו נחתית לאיתותבא הכא ולא אדביקו יומי ית יומי שני חיי
 אבהתי ביומי תותבותהון: ובריד יעקב ית פרעה ונפק מן קדם פרעה: יא ואותיב יוסף
 ית אבוי וית אחוי ויהב להון אחסנא בארעא דמצרים בבית שפר ארעא בארעא דפילוסין
 היכמא דפקיד פרעה: יב וזן יוסף ית אבוהי יא ופלוסם:

וית אחוי וית כל בית אבוי לחמא לפום דמצטרך למפלייא: יג ולחמא לית בכל ארעא
 ארום תקיף בפנא לחרא ואשתלהון דיירי ארעא דמצרים ודיירי ארעא דכנען מן קדם

אבן עזרא רמב"ן

(ג) ותלה על משקל ותמע. כמתלהלה כמו כמתעמע. כן, שאין מדרך מוסר המלוכה שישאל אדם בשלום
 המלך, וכמו שאמרו (שבת פט.) כלום יש עבד שנותן
 שלום לרבו. אבל היה ברכה ממש, שדרך הזקנים
 והחסידים הבאים לפני המלכים לברך אותם בעושר ונכסים וכבוד והתנשא מלכותם, וכענין שאמר הכתוב
 (מ"א א לא) יחי אדוני המלך דוד לעולם. ובצאתו מלפניו חזר וברך אותו ליטול רשות מלפניו, ואמרו רבותינו
 (תנחומא נשא כו) שיעלה נילוס לרגלו:

ט. מעט ורעים היו ימי שני חיי. לא ידעתי טעם הזקן אבינו, מה מוסר הוא שיתאונן אל המלך, ומה טעם
 לאמר ולא השיגו את ימי שני חיי אבותי, כי אולי עוד ישיגם ויחיה יותר מהם. ונראה לי כי יעקב אבינו
 זרקה בו שיבה והיה נראה זקן מאד, ופרעה תמה על זקנותו כי אין רוב אנשי זמנו מאריכים ימים כל כך,
 שכבר קצרו שנותם, ולכן שאל לו כמה ימי שני חייך, כי לא ראיתי כמותך זקן בכל מלכותי, אז ענה יעקב
 כי ימיו שלשים ומאת שנה, ואל יתמה בהם כי מעט הם כנגד שנות אבותיו שחיו יותר, אבל מפני היותם
 רעים בעמל ואנחה זרקה בו שיבה ונראה זקן מאד:

יא. וטעם ויושב יוסף ויתן להם אחזה וגו'. שהושיב אותם במיטב הארץ ובאחווה שנתן להם, כי לא רצה

אבי עזר

(ג) ותלה על משקל ותמע וכו'. וגורמה טעה כמו אל פתע ננמינומיה. וכן גורמה כאן לאה או לה:

בצל הטורים ספורנו

שיגיע לפרק שהיה אז יעקב בו וגם שיבה זרקה בו: (ט) מעט
 ורעים היו ימי שני חיי. על מה שאמרת כמה ימי שני חייך אני
 אומר כי שני חיי היו מעט ורעים כרב טרדת מזונות ודאגות
 הקורות כי הימים אשר בהם יהיה האדם בצרה לא יקראו ימי שני חיים אבל ימי שני מגורי היו בין הכל מאה ושלשים שנה: ויא
 השיגו ימי שני חיי אבותי בימי מגוריהם. כי אבותי אע"פ שהיו גם הם גרים בארץ לא להם מ"מ היו להם ימי חיים רבים בלתי
 צרות אבל שני חיי לא השיגו לשני חיי אבותי שהיו להם בימי מגוריהם: (יב) לחם לפי הפך. אע"פ שהי' בידו להרכיב להם מזון
 נתן להם במדה מספקת כאמר' רז"ל (פ"ק דתעניו') בזמן שהצבור שרוי בצער אל יאמר אדם אלך אני אוכל ואשתה ושלוש עליו

דעת זקנים רשב"ם

שנה מעט ורעים כלומר מעטים הם שנותי אלא מתוך רעות שהיה
 לי קפלה עלי זקנה. מדרש נשעה שאמר יעקב מעט ורעים היו אמר
 לו הקב"ה אני מלטתך מעשו ומלכך והחזרתי לך דינה גם יוסף
 ואתה מתרעס על חייך שהם מעט ורעים חייך שמנין המינות שיש
 מן ולאמר עד נימי מגורי כך יחסרו משנותך שלא תחיה כחיי יחמק
 חייך והם ל"ג חיות ונמנין זה נחסרו מחיי שהרי יחמק חיי ק"פ
 שנה ויעקב לא חי אלא קמ"ז:

כלי יקר אור החיים

עוד ירצה שהעמידו למול פניו כדרך המזכרין, וינכר
 יעקב וגו':
 עוד ירצה להודיע כי הולך להעמידו לפניו ללד היות
 פרעה שפל אנשים נעיר קומה (מו"ק יח.) הולך
 להכרינו לו, והעמידו לפניו לומר כי הוא זה:
 ג. ולחם אין וגו' כי כבוד וגו'. פירוט וללד כוזב הרענ היו אוכלים דבר מופלא וכלו הלחם, והלא לראות עינינו

7

שולחן ערוך אורח חיים הלכות ברכת הפירות סימן רל סעיף ה

לעולם יהא אדם רגיל לומר: כל מה דעביד רחמנא, לטב עביד.

** נא לשמור על קדושת הגליון / מתוך מאגר פרוייקט השו"ת - אונ' בר-אילן**

תניא איגרת הקודש פרק יא

להשכילך בינה. כי לא זו הדרך ישכון אור ה' להיות חפץ בחיי בשרים ובני ומזוני כי ע"ז ארז"ל בטל רצונך כו' דהיינו שיהי' רצונו בטל במציאות ולא יהיה לו שום רצון כלל בעניני עולם הזה כולם הנכללים בבני חיי ומזוני וכמארז"ל שע"כ אתה חי:

וביאור הענין הוא רק אמונה אמיתית ביוצר בראשית דהיינו שהבריאה יש מאין הנק' ראשית חכמה והיא חכמתו שאינה מושגת לשום נברא הבריאה הזאת היא בכל עת ורגע שמתהוים כל הברואים יש מאין מחכמתו ית' המחיה את הכל וכשיתבונן האדם בעומק הבנתו ויצייר בדעתו הווייתו מאין בכל רגע ורגע ממש האיך יעלה על דעתו כי רע לו או שום יסורים מבני חיי ומזוני או שארי יסורין בעולם הרי האין שהיא חכמתו יתברך הוא מקור החיים והטוב והעונג והוא העדן שלמעלה מעוה"ב רק מפני שאינו מושג לכן נדמה לו רע או יסורים אבל באמת אין רע יורד מלמעלה והכל טוב רק שאינו מושג לגודלו ורב טובו וזהו עיקר האמונה שבשבילה נברא האדם להאמין דלית אתר פנוי מיני' ובאור פני מלך חיים וע"כ עוז וחדוה במקומו הואיל והוא רק טוב כל היום וע"כ ראשית הכל שישמח האדם ויגל בכל עת ושעה ויחיה ממש באמונתו בה' המחיה ומטיב עמו בכל רגע ומי שמתעצב ומתאונן מראה בעצמו שיש לו מעט רע ויסורין וחסר לו איזה טובה והרי זה ככופר ח"ו וע"כ הרחיקו מדת העצבות במאד חכמי האמת. אבל המאמין לא יחוש משום יסורין בעולם ובכל עניני העולם הן ולא שוין אצלו בהשוואה אמיתית ומי שאין שוין לו מראה בעצמו שהוא מערב רב דלגרמייהו עבדין ואוהב א"ע לצאת מתחת יד ה' ולחיות בחיי עו"ג בשביל אהבתו א"ע וע"כ הוא חפץ בחיי בשרים ובני ומזוני כי זה טוב לו ונוח לו שלא נברא כי עיקר בריאת האדם בעוה"ז הוא בשביל לנסותו בנסיונות אלו ולדעת את אשר בלבבו אם יפנה לבבו אחרי אלהים אחרים שהם תאוות הגוף המשתלשלים מס"א ובהם הוא חפץ או אם חפצו ורצונו לחיות חיים אמיתיים המשתלשלים מאלקים חיים אף שאינו יכול /צ"ע. ובאיזה כת"י ליתא תיבות אלו [אף שאינו יכול] ובנוסחא אחרת מצאנו כך. "או אם חפצו ורצונו אף שאינו יכול לחיות חיי אמיתיים כו". ולפי נוסחא זו נראה שתיבות [אף שאינו יכול] הוא מאמר מוסגר):

ויאמין שבאמת הוא חי בהם וכל צרכיו וכל עניניו משתלשלים באמת בפרטי פרטיותיהם שלא מס"א כי מה' מצעדי גבר כוננו ואין מלה כו' ואם כן הכל טוב בתכלית רק שאינו מושג ובאמונה זו באמת נעשה הכל טוב גם בגלוי שבאמונה זו שמאמין שהרע הנדמה בגלוי כל חיותו הוא מטוב העליון שהיא חכמתו יתברך שאינה מושגת והיא העדן שלמעלה מעוה"ב הרי באמונה זו נכלל ומתעלה באמת הרע המדומה בטוב העליון הגנוז:

** נא לשמור על קדושת הגליון / מתוך מאגר פרוייקט השו"ת - אונ' בר-אילן**

באמין לט' נפיש נאמא זכא צניז - זכא לזמון.

דואר היומי הנני מוכרח לקצר והנני להעירו בשולי מכתבי כי אל יתעכב בעבודתו עד הסתדרות מחשבותיו ובעתידותיו אך להיפך כי עבודתו — בעבודת הקודש הכתיב מדבר — יסדרו את עשותנותיו. וע"ז אמר קהלת ע"ה כי כו' ישר תהיה בקשו השבונות וכמאמר ר"מ הוי מיעט בעסק ועסק בתורה ואם בטלת כ"י ואם עמלת כו' וענין מיעוט עסק היינו עסק המוח. והנני יודיו דושי"ת באה"ר אברהם ישע"י

לט.

...שמעתי שאיך עוסק בתורה הרבה ולפלא בניני איך אתה מקיים אל החזיק טובה לעצמך וע"ע.

מ.

אודשי"ט
מכתבך הגיעני... מאד קשה לי אשר לא עלתה בידך עדיין לחות בנועם, ולהתענג מזיו התורה, מובטחני כי יעלה בידך להתרום מעל כל אשר סבבך, ולקבוע בסלע איתן מושבך, בלב יד וטהרה, כאשר כבר זכית לכך הרבה פעמים, אפשר שיהי צורך שתהי פה בסוף שבוע זה ואותום שלוי דושי"ת
א"י

קונן לנרות

מסור להמדפיס כי לע"ע עדיין אין מסודר בידי היכולת להמשיך ההדפסה ונשוב לזון בפרטיה בל"ג כאשר יגיע זמנו, וגם יש נידון להדפיס ב... שהיא נוח בתניעת הקורקטים. חוק בתורה וקניניה ותהא דעתך נחה תמיד בחכמתך ולכך שמח בשעשועי התורה ועיקר העבודה בשמחה כי באמת אין כל עצב בעולם למי שמכיר אור האורות של האמת ושמת... תבינהו.

דושי"ת מחכה לדבריך ומכה שנתחדש במדרשך א"י"ש.

לו.

שלוי רב, דבריך הגיעני, ומוב מאד עינדך לסדר דבר דבור על אפני, ועיקר סגולת התורה להביא את האדם לרוממות עילאה ולחכור חובתו בעולמו, באה ע"י עמלה של תורה וכל שהאדם מוסיף ביגיעתו מנתק בזה חבלי היצר, וממאס בתענוגי החבלים, ונפשו משתוקקת לרגשי קדש ועונג החכמה, ומתק סחרת הלב, וההכרה שלא בשר ודם האדם אלא...
לח.

...חשבתי לכתוב עוד אך מפני שרצוני לשלוח להב"י

כשנות התר"ס, בער.

9

נכסין ומטלטלין למתנן ותרכינן מעילוי יצחק בריה עד דהוא בחיי ואזלן למיתב קידומא לארע מדינחא: וואלין סכום יומי חיי אברהם דחיי מאה ושובעין וחמש שנין: ה ואתנגיד ומית אברהם בשיבו טבא סיב ושבע פל טובא פרם ישמעאל עבר תתובא ביומיה

פי' יונתן

(ח) ישמעאל עבר תתובא. פי' חזר נתזונה:

רמב"ן

שגם בני נח כאשר ישאו להם נשים כמשפטן בכעילה היו נוהגים לכתוב להן מהר ומתן, ואשר רצונה שתהיה להם פילגש וישלח אותה כאשר ירצה ולא יהיו בניה בנחלים את שלו, לא היה כותב לה כלום. ועל דעת רבוחינו (כ"ד סא ד) שהיא הגר, הנה היא פילגש ודאי: ח. זקן ושבע. שראה כל משאלות לבו ושבע כל טובה, וכן ושבע ימים (להלן לה כט), ששבעה נפשו בימים, ולא יתאוה שיחדשו בו הימים דבר, וכענין שנאמר בדוד וימת בשיבה טובה שבע ימים ועושר וכבוד

יקפיד בייחוס שלהן. ואולי תקרא פילגש בעבור היותה שפחה ממשפחת העבדים. ואם היתה שפחה בכיתו ובא אליה לא יזכיר ייחוסה, כי אין דרך הכתוב להזכיר באמהות רק שמן כענין בזלפה ובלהה: ורש"י כתב נשים בכתובה, פילגשים שלא בכתובה כדאמר בנשים ופילגשים דדוד בסנהדרין (כא.). ואין הדבר כן, כי לא תקרא פילגש אלא כשהיא בלא קדושין, כי הכתובה מדברי סופרים, והגירסא בסנהדרין פילגש בלא כתובה וקדושין. אבל אפשר

ספורנו

(ו) נתן אברהם מתנות. לא בלשון ירושה כלל כדי שיהיו דבריו קיימים: בעודנו חי. ולא רצה לסמוך על דייתיקי ומיני הצואות: (ח) ושבע. מכל מה שהתאוה לראות ולעשות בימיו:

א"ת"ח 1234567

דעת וקנים

שמואל. וקודם שנולדו האחרים כבר נתן לו כדמיון לעיל ונתן לו את כל אשר לו: (ו) נתן אברהם מתנות. אמרו נפי' חלק שמות בטומאה מסר להם פי' שיהו יכולין להזכיר שם המפורש בטומאת הגוף ולא יזיק להם וגם היום יש ישמעאלים שנקראין בשם ומזכירין

רשב"ם

מתנות. ממון הרבה: קדמה אל ארץ קדם. שירשו בניו נחלותיו שיש לו שם: (ח) בשיבה טובה. כמו שאמר לו הקב"ה ואתה תבוא אל אבותיך בשלום תקבר בשיבה טובה שלא אירע העינוי בימיו:

כלי יקר

שולטת, רצה לומר אוצרי מונח לעולם הבא מקום שאין יד האדם שולטת שם. ועוד שיכול להיות שבחצי ימיו יעזוב לאחרים חיל וחומה אשר בנה ואשר נטע, הוא חלקו לעולם הבא, כי שכר מצוה לצדיקים בהאי עלמא ליכא:

אור החיים

ו. וא"ל ימי שני וגוי אשר חי. דקדק לומר חי, על פי דנריהם ז"ל (נ"ר סג י"ג) שאמרו כי חסרו לו ה' על כן אין שכר העה"ז לו בהחלט, זולת שכר העולם הבא הוא לו לבדו, וחלק זה נתן ליצחק שיקבל גם הוא חלקו לעולם הבא, כי שכר מצוה לצדיקים בהאי עלמא ליכא:

אב"ל לבני הפילגשים נתן מתנות דבר הניתן מיד ליד והוא שיקבלו חלקם בעולם הזה, כדרך שנאמר (וכריס ז') ומשלם לשונאיו אל פניו להאבידו, שאם רשע עושה איזו מצוה הקב"ה נותן לו שכרו משלם בעולם הזה. ויכול להיות שעל זה אמרה שרה בנבואה כי לא יירש בן האמה הזאת עם בני עם יצחק (לעיל כא י') כי לפום ריהטא נראה שהיה לה לומר סתם כי לא יירש בן האמה זו ממך, אלא שרצתה לומר בזה שראוי הוא שירש גם בן האמה, אמנם לא יירש עם בני שוה בשוה כי אין הירושות שוים כי בן האמה יירש חלקו בעולם הזה, כמ"ש (שם כא יג) וגם את בן האמה לגוי אשימנו, דהיינו חלקו בעולם הזה, אבל יצחק יקבל חלקו בעולם הנצחי, אחר שכבר קבל ישמעאל חלקו וזהו שאמר וישלחם מעל יצחק בנו קדמה שהיו מוקדמים בקיבול שכרם, כדרך שנאמר ביעקב (להלן כה כו) וידו אוחזת בעקב עשו, שיד ממשלתו יאחז בסוף גבולו של עשו הנרמז בעקב שהוא סוף הרגל, לומר שאחר שתכלה רגל גאותו מן השוק בעולם הזה, אז התחלת ממשלת יעקב, ונמצא שעשו מוקדם בקיבול שכרו, כך בני הפלגשים שלח קדמה להקדימם בקיבול שכרם בעולם הזה דבר הניתן מיד ליד, לאפוקי שכר העולם הבא ליהנות מזיו השכינה אין לשון נתינה שייך בו:

(ח) ויגוע וימת אברהם בשיבה טובה זקן ושבע. פירש הרמב"ן וכן רבינו בחיי, שהיה שבע מכל תאות העוה"ז, לא כן הרשעים שאין נפטרין מן העולם וחצי תאותם בידם, אבל הוא היה שבע מכל. אבל אצל יצחק שנאמר זקן ושבע ימים אין הלשון משמע כן כי מלת שבע מוסב על הימים שהיה שבע ימים ולא

מנחת שי

נתן אברהם מתנת. מתנת כתיב חסר וא"ו ודרשו רבותנו בפרק חלק שמסר להם שם טומאה:

וַיִּקְבְּרוּ יְתִיָּה יִצְחָק
 וַיִּשְׁמָעֵאל בְּנוֹהֵי בְמִעְרַת
 כְּפֻלְתָּא בְּחֻקְל עֶפְרוֹן בֶּר
 צַחַר חֲתָאָה דִּי עַל אֲפִי
 מִמְרָא: חֻקְלָא דִּי זְבֹן
 אֲבָרָהָם מִן בְּנֵי חֲתָאָה
 תַּפְּנִן אֲתִקְבֵּר אֲבָרָהָם
 וְשָׂרָה אֲתִתִּיה: וְהָיָה
 בְּתֵר דְּמִית אֲבָרָהָם וּבְרָךְ
 יִת יִת יִצְחָק בְּרִיָּה וַיִּתֵּב
 יִצְחָק עִם בִּירָא דְּמִלְאָךְ
 קִימָא אֲתִחֲזִי עָלָה:
 יב וְאֵלֶּיךָ תִּלְדָּת יִשְׁמָעֵאל

תולדות אחרן ויקברו. בתרא טז:
 השדה אשר. קדושין ב. ויהי אחרי.
 סוטה יד. ואלה. סנהדרין צא.

אֶל-עַמּוּי: וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ יִצְחָק
 וַיִּשְׁמָעֵאל בְּנָיו אֶל-מִעְרַת
 הַמְּכַפְלָה אֶל-שָׂרָה עֶפְרוֹן בֶּן-צַחַר
 הַחֲתִי אֲשֶׁר עַל-פְּנֵי מִמְרָא:
 הַשָּׂרָה אֲשֶׁר-קָנָה אֲבָרָהָם מֵאֵת
 בְּנֵי-חֵת שָׂמָה קָבֵר אֲבָרָהָם וְשָׂרָה
 אָשְׁתּוֹ: וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת אֲבָרָהָם
 וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת-יִצְחָק בְּנוֹ וַיֵּשֶׁב
 יִצְחָק עִם-בְּאֵר לַחֵי רְאִי: פ שְׁבִיעִי

יב וְאֵלֶּיךָ תִּלְדָּת יִשְׁמָעֵאל בֶּן-אֲבָרָהָם אֲשֶׁר יִלְדָּה

שפתי חכמים

א רצה לומר למה הזכיר יצחק קודם ישמעאל כיון שהוא הגדול:
 ב (נח"י) דאי סלקא דעתך ברכו כפשוטו למה אמר הכתוב אחרי
 מות, מה לי אם ברכו כחיינו או לאחר מותו: ג וא"ת והא לעיל (פ)
 ה' פירש"י (ד"ה ויתן) דאברהם נתן ליצחק הברכות, וי"ל דנתן לו
 ויברך וגו'. נחמו ב תנחומי חז"ל * ד"ל אע"פ שמסר הקב"ה את הברכות לאברהם נחמירא לנצח את יצחק
 ג מפני שפנה את עשו יולא ממנו אמר יצח צעל הברכות ונצח את אשר יטב צעיניו וצח הקב"ה וברכו:
 * סוטה יד.

רמב"ן

(דה"א כט כח). והוא ספור חסדי השם בצדיקים, ומדה
 טובה בהם שלא יתאוו במותרות, כענין שנאמר בהם
 תאות לבו נתת לו (תהלים כא ג), ולא כמו שנאמר בשאר
 האנשים אוהב כסף לא ישבע כסף (קהלת ה ט), ואמרו
 בו (קהלת רבה א יג) אין אדם יוצא מן העולם וחצי
 תאוותיו בידו, יש בידו מנה מתאוה מאתים, השיגה

רש"י

(ט) יצחק וישמעאל. מכאן שעשה ישמעאל תשובה
 והולך את יצחק לפניו א והיא שינה טובה שנאמרה
 באברהם (נ"ר): (יא) ויהי אחרי מות אברהם
 ויברך וגו'. נחמו ב תנחומי חז"ל * ד"ל אע"פ שמסר הקב"ה את הברכות לאברהם נחמירא לנצח את יצחק
 ג מפני שפנה את עשו יולא ממנו אמר יצח צעל הברכות ונצח את אשר יטב צעיניו וצח הקב"ה וברכו:

אבן עזרא

נשינה טובה: ויאסף אל עמיו. יש אומרים כי על כבוד
 הנפש אמר כי זהויותו מתעסק עם הגוף הוא כחלק נפרד.
 וזהו מהגוף יאסף הכבוד אל עמיו יש אומרים כי זה
 משפט הלשון והטעם על נחמו בדרך אצותיו כאלו יתחבר
 אליהם וכן ואמה מצא אל אצותיך בשלום:

ידו למאתים מתאוה לעשות ארבע מאות, שנאמר אוהב כסף לא ישבע כסף:

ובבראשית רבה (סב ב) אמרו הקב"ה מראה להם לצדיקים מתן שכרן שהוא עתיד ליתן להם לעולם הבא,
 ונפשם שבעה והם ישנים. נתעוררו החכמים בזה ופירשו הכתוב שאומר "ושבע" במראה הזו:
 ט. ויקברו אותה יצחק וישמעאל בניו. לשון בראשית רבה (סב ג) כאן בן האמה חולק כבוד לכן הגבירה:
 יא. וישב יצחק עם באר לחי ראי. קרוב אל המקום ההוא, או בעבור שאיננו עיר, אמר כי נטה אהלו אצל
 הבאר:

דעת זקנים

חזונו נטומאה. וקשה לה"ר משה היאך אדם ולדיק חזונו כאלהים
 שלמים כמו ספר ציל"ד ושם טומאה נקרא על שם רוח הטומאה
 למד השם לרשעים לכן פי"ר יעקב צה"ר נחמן שם טומאה שם

וְאִיטִיבָה עִמָּךְ: יֵא קַטְנָתִי מִכָּל
הַחֲסָדִים וּמִכָּל--הָאֲמַת אֲשֶׁר
עָשִׂיתָ אֶת--עֲבָדְךָ כִּי בְמִקְלִי
עָבַרְתִּי אֶת-הַיַּרְדֵּן הַזֶּה וְעַתָּה

וְלִילְדוּתְךָ וְאִוְטִיב עִמָּךְ:
 יֵא זְעִירָן זְכוּתִי מִכָּל חֲסָדִין
 וּמִכָּל טַבָּוֹן דִּי עֲבָדְתָּ עִם
 עֲבָדְךָ אֲרִי יְחִידִי עֲבָרִית
 יְת יַרְדֵּנָא הַדִּין וְכַעֲנַן הַיּוֹתִי

תולדות אהרן קטנתי מכל. שבת לב
 תענית כ:

שפתי חכמים

רש"י

(יא) קטנתי מכל החסדים. * נתמעטו זכויות ע"י
 החסדים והאמת כ שעשית עמי לכך אני ירא שמא
 משהצטחתי נתלכלכתי בחטא ו יגרום לי להמסר ביד
 עשו: ומכל האמת. אמת דברך מ ששמרתי לי
 כל ההצטחות שהצטחתי: כי במקלי. לא היה עמי
 לא כסף ולא זהב ולא מקנה אלא מקלי לנדו. ומדרש
 אגדה נתן מקלו צידון ו וצקע הירדן:

כשאבא אל ארץ אבותי, אם כן כשאמות בדרך נמצא שלא נתקיימה
 כי הבטחתך: כ רצה לומר מכל החסדים היינו כשכיל החסדים, ואת
 עבדך היינו שעשית עמי, ומפרש דאת פירש עם: ו דאי היה טעם
 בשכיל מיעוט זכויות לחוד כשכיל זה לא היה צריך לירא, דקיימא
 לן (שבת נ"ה.) אין מיתה בלא חטא ואין יסורין בלא עון, לכך הוצרך
 לפרש נמי הטעם של שמא יגרום החטא, ואי היה הטעם של שמא
 יגרום החטא לחוד הוה אמינא דמשום זה נמי לא היה לו לירא
 דזכויותיו יִהְיוּ מכריעין לו על חובותיו, לכך הוצרך נמי לפרש הטעם
 של מיעוט זכויות, ואם כן בשכיל כ' טעמים הללו היה ירא: מ קשה
 לרש"י וכי בשכיל שהקב"ה אמת יתמעטו זכויותיו כדפרש"י לעיל
 גבי זכויותיו וכו', וגם מה שפירש ששמרתי לי, במקום ועשית משום
 דכדבור אינו נופל לשון עשייה אלא לשון שמירה ושמירתו הוא עשייתו: ו ולפי זה פירש ועתה וגו' כמו ועוד, פירוש שעשה לו שתי

* שבת לז

רמב"ן

אבן עזרא

(יא) קטנתי. כמו גם יכלתי. והטעם פחות אני וקטן עד
 שפעשה עמי כל החסדים. וכבר פירשתי
 מסד ולאמת:

והתקין עצמו לשלשה דברים. וכן עיקר. והכונה בזה,
 כי יעקב יודע שאין זרעו כלו נופל ביד עשו, אם כן
 ינצל המחנה האחד על כל פנים:

וגם זה ירמוז שלא יגזרו עלינו בני עשו למחות את
 שמנו, אבל יעשו רעות עם קצתנו בקצת הארצות שלהם, מלך אחד מהם גוזר בארצו על ממוננו או על
 גופנו, ומלך אחר מרחם במקומו ומציל הפלטים. וכך אמרו בבראשית רבה (עו ג) אם יבא עשו אל המחנה
 האחת והכהו, אלו אחינו שבדרום, והיה המחנה הנשאר לפלטה, אלו אחינו שבגולה. ראו כי גם לדורות
 תרמוז זאת הפרשה:

יא. קטנתי מכל החסדים ומכל האמת. נתמעטו זכויותי על ידי חסדים ואמת שעשית עמי, לכך אני ירא
 שמא משהבטחתי נתקלקלתי בחטא ויגרום לי להמסר ביד עשו, לשון רש"י. ואיננו נכון בלשון הכתוב.
 ועוד, כי אמר אחרי כן ואתה אמרת היטב איטיב עמך ושמתי את זרעך כחול הים, ומה יועיל הבטחון ההוא
 אם גרם החטא אחר כך. ועוד, כי יעקב הזכיר שתי הבטחות שהבטיחו הקב"ה בבית אל ובחרן, ואמר תחלה
 מה שנאמר לו בחרן, ה' האומר אלי שוב לארצך ולמולדתך ואיטיבה עמך, והוא שנאמר לו בצאתו מבית
 לבן (לעיל לא ג) שוב אל ארץ אבותיך ולמולדתך ואהיה עמך. והנה אחרי כן לא היטיב לו בכל החסדים ובכל
 האמת האלה שיתמעטו זכויותיו על ידיהם:

אבי עזר

(יא) קטנתי. כמו יכולתי. וכן מה יכולתי עשות כנס. אשר יגרתי מפניהם. והוא מדבר נעדר לגזרת פעול: וכבר פירשתי חסד
 ואמת. ועיין נפ' חיי שרה. שם מראה דקדוק מסד ולאמת.

ספורנו

בעל הטורים

(יא) קטנתי מכל החסדים. לא הייתי ראוי לכל אותם החסדים:
 ומכל האמת. הטוב שעשית עמדי בזכות אבותי ובאותו הדרך
 שעשית עמדי לפנים משורת הדין אני מבקש שתצילני כענין
 אמרו בגודל חסדך וכאשר נשאת לעם הזה:

(י) ואיטיבה. מלא יו"ד המפלל שיעמדו כפופה לו י' נסיונות של
 אכזריות: (יא) קטנתי. יו"ד כפופה לע"פ שנתכרתי צו"ד זככות
 ירא אני שמא יגרום לי החטא: במקלי. גנ' יעקב פי' גנופי לנדי.
 ד"א זכות יעקב עברו ישראל את הירדן:

מנחת שי

ואיטיבה. בהעתק הללי ואיטיבה ירושלמי ואיטבה ע"כ ובכל הספרים מלא ונמסר עליה לית ומלא וכ"כ הרמ"ה בהדיא ואיטיבה
 עמך מלא כחרין יודיין: (יא) כי במקלי. כתב רב פעלים שהבי"ת דגושה שלא כמנהג וכ"כ בס' דקדוק ישן ובכל הספרים רפה
 כמנהג:

ואני מתרחקת מן הגוף הצדיק הזה, אמר לה הקב"ה את שתקת חייך בזכות אותה שתיקה זו כרך אני שנאמר ויזכור אלקים את רחלי".

ומבואר שרחל זכתה לדברים נפלאים בגלל ששתקה ולא פרסמה שיעקב שולח לה סבלונות ולבן אביה נוטל ומעבירן ללאה, מכיון שאמרה שאם תמחה עלול הדבר להתפרסם ולהגיע לאוזני יעקב אבינו ויחדל לגמרי מלשלוח. והנה לכאורה עשתה רחל לטובתה בחשבון בריא והגיוני, ואם כן מדוע זכתה לשכר כל כך נפלא עבור מעשה זה, ומה הזכות הגדולה בשתיקה זו.

ומזה נלמד השקפה נפלאה: לחיות ולנהוג בשכל בריא ובלתי משוחד בחיי היום יום, גם זה למצוה ולגדלות יחשב. כי זוהי שלמות האדם, לכלכל מעשיו ודרכיו בלי נגיעות המעוותות את האמת ומסיטות מהדרך הנכונה, ומבלי שהשכל וההגיון הבריא יושפע לרעה ממידות הקנאה צמצום המוחין הרשע והעין הרעה. הנה כי כן, מצד טבע האדם היתה רחל צריכה להתקומם על העוול הנורא שנעשה לה, למחות על כך שהמגיע לה ניתן לאחרים ולא לוותר על הפגיעה בכבודה. אולם למרות כל זה לא נטתה רחל אחר הנגיעות האלה אלא דנה בחשבון ברור ומשקל הגיוני והכריעה בשכלה הבהיר שלטובתה אין זה כדאי. ובכך טמונה גדלות מופלאה ושלמות בלתי רגילה.

הנהגה בדרך שכזו היא אחד מתפקידיו של האדם בעולמו. וכמו שה' נוהג בחכמה את עולמו, הרי שבמצות "והלכת בדרכיו" נכללת גם החובה לכלכל את מעשינו במשקל השכל ובפלט ההגיון, מבלי לשים לב לנגיעות המשחדות את כושר השיפוט.

ידועים דברי רבנו נסים גאון בהקדמה למסכת ברכות [הובאו לעיל פרשת תולדות חלק הביאורים אות יג] שקודם מתן תורה כל מה שהשכל חייב היה מצוה. ובאמת גם עתה לאחר מתן תורה בודאי שאין השכל קובע אלא התורה, ברם באותן דברים השייכים לחיי היום יום ולמעשים הפשוטים והרגילים שהאדם דש בהם בעקביו שאין בהם באופן ישיר ציווי מפורש של התורה ומצוותיה - הרי שהשכל הבריא וההגיון הנקי על פי דעת התורה ורצון ה' הם מצות כמו קודם מתן תורה.

ותהר ותלד בן ותאמר אסף אלקים את חרפתי (ל, כג)

כט. רש"י מביא את דברי המדרש (ב"ר עג, ה), וז"ל: "חרפתי, שהייתי לחרפה שאני עקרה וכו'. ואגדה, כל זמן שאין לאשה בן אין לה במי לתלות סרחונה, משיש לה בן תולה בו. מי שבר כלי זה בנך, מי אכל תאנים אלו בנך", עכ"ל¹⁹.

19. ועיי' בפרש"י בתחילת הפסוק: "אסף אלקים את חרפתי, הכניסה במקום שלא תראה", עייש כל דבריו. ואם כן לפי המדרש שיהיה לה במי לתלות סרחונה, היינו שהכניסה במקום סתר

ולכאורה מדרש אגדה זה תמוה עד מאד. בקשותיה ותפלותיה של רחל אמנו להפקד בן היו מעומק לבה שרצתה להעמיד מעצמה בן שיהיה אחד משבטי י-ה מהם יצא כלל ישראל, ומטעם זה אמרה ליעקב "הבה לי בנים ואם אין מתה אנכי" (לעיל פסוק א) - ואם כן לכאורה מה שייך אצלה ענין "אין לה במי לתלות סרחונה". האם כל ההודאה שמצאה לנכון להודות להקב"ה כאשר זכתה לבן היא על שסוף סוף יש לה "במי לתלות סרחונה", אתמהה.

וביאור הדברים נראה על פי הידוע בשמו של הסבא מסלבדקה זצ"ל שאמר, דהנה בין הברכות הראשונות בברכות השחר שאומר האדם בבוקרו של כל יום היא הברכה "הנותן לשכוי בינה להבחין בין יום ובין לילה". ותמוה האם ברכה זו כה חשובה היא לאדם, נתינת הקב"ה לתרגול קצת בינה שעל ידה יודע הוא להבחין בין יום ובין לילה. וביאר הסבא זצ"ל לפי דברי הגמרא (ברכות נט, ב) "מאי מברכין [על הגשם] אמר רב יהודה מודים אנחנו לך על כל טיפה וטיפה שהורדת לנו". והיינו שמחובתנו של האדם להודות לבורא עולם על כל דבר ודבר שנותן לנו בחסדיו הגדולים, ולו יהא זה הדבר הקטן ביותר. ולכן יש להודות ולשבח להקב"ה על כל טיפה וטיפה של גשם. ומכאן, שעל "שכל האדם" שהוא דבר כה יקר וחשוב, יש להודות להקב"ה מלבד על "השכל והדעת" שנתן בנו, גם על כל טיפה וטיפה "בינה ודעת" שנתן בבריאה. "טיפת בינה" הקטנה והמועטת ביותר בבריאה היא, "בינת השכוי" שיודע להבחין בין יום ובין לילה. על כן האדם צריך להודות בברכותיו הראשונות על כל טיפה וטיפה של בינה ודעת הקיימת בבריאה²⁰.

לפי זה מבואר היטב מדרש האגדה שהביא רש"י. רחל אמנו בבואה לקרוא שם לבנה הנולד לה, ובלבה מפעמים רגשות הכרת תודה להקב"ה על הזכות הגדולה שנפלה בחלקה להעמיד אחד מהשבטים, את "יוסף הצדיק". באותה שעה גדולה ורווית רגש, אין היא שוכחת ומסירה מלבה אף את רגשות ההודיה על הדברים הפעוטים ביותר שיקרו על ידי לידת יוסף, והם "כל זמן שאין לאשה בן אין לה במי לתלות סרחונה, משיש לה בן תולה בו".

וזהו מוסר השכל גדול ונוקב לאדם. בשעה שמודה הוא להקב"ה על חסדיו הגדולים שעושה הוא עמנו יתברך בכל שעה ושעה, חלילה לו מלהסיר מלבו אף את אותם "חסדים קטנים" שעושה עמו הקב"ה, וצריך הוא להודות ולשבח לבורא עולם אף עליהם.

לחפות עליה, ודוק. ועי' בספורנו שפירש אחרת: "את חרפתי, שקבל תפלת אחותי ולא היה מקבל תפילתי".

20. ועי' בפרשת בראשית במאמר "זמנים וספירות" [אות ד] שנתבאר לשון הברכה "אשר נתן לשכוי בינה" לאיזן מ"ד שמפרש "שכוי זהו הלב שהוא שוכה וצופה ומחשב את הנולדות", שהברכה היא על גבורת הקב"ה המופלאה שצמצם את הזמן ממקורו בעליונים שלא שולט בהם זמן עד להתהוותו בעולם הגשמי.

שיחות

מאמר כט

מוסר

קכב

מאמר כט

תשל"א
פרשת שמות

אושר החיים

"הבה נתחכמה לו" (שמות א י), ואתז"ל (סוטה יא א): ג' היו באותה עצה, בלעם ואיוב ויתרו, בלעם שיעץ נהרג, איוב ששתק נידון ביסורים, יתרו שברח, זכו מבני בניו שישבו בלשכת הגזית.

הנה, ברור שעונשו של בלעם צריך להיות קשה לאין ערוך מעונשו של איוב, כי בלעם יעץ רע על ישראל, ואילו איוב שתק. אולם לכאורה נראה שעונשו של איוב חמור היה מעונשו של בלעם, שבלעם נהרג בחרב, ואיוב נידון ביסורים מרים ונוראים שאין בכח אנוש לסובלם, הכיצד?

"מה יתאונן אדם חי גבר על חטאיו" (איכה ג לט), ופירש"י (קדושין פ ב): "למה יתרעם אדם על הקורות הבאות עליו, אחר כל החסד שאני עושה עמו שנתתי לו חיים". כלומר, מתנת החיים היא כה גדולה עד שלעומתה כל היסורים שבעולם אינם נחשבים למאומה. והגרי"ל חסמן זצ"ל המשיל זאת לאדם שזכה בזכיה הגדולה בגורל, ובאותה שעה נשברה כדו או חביתו, האם חש הוא בצער מועט זה בשעת השמחה הגדולה, הרי האושר שנפל בחלקו מבטל כל רגשי צער קטנים הבאים על האדם בחיי היום יום. כך על האדם להרגיש בחסד החיים שנותן לו הקב"ה. שמחתו ואשרו צריכים להיות לאין קץ ושעור, עד שלא יחוש ולא ירגיש בכל הקורות הבאות עליו, ואפילו יסורים גדולים ועצומים כיסורי איוב, כאין וכאפס יחשבו לעומת הרגשת האושר של עצם החיים.

[והוסיף הגרי"ל זצ"ל לבאר סוף הפסוק: "גבר על חטאיו", שאין הכוונה לחטאים אלא חטא מלשון חסרון, וכענין שנאמר (מלכים א כא): "אני ובני שלמה חטאים", והיינו שעל זה צריך האדם להתאונן, שהוא נוטל את העושר היקר שניתן לו - החיים, ומכלה אותו, מבלה את זמנו לריק ולבטלה, והרי הוא ממית בזמן זה את החיים שניתנו לו].

וזהו הפירוש במה שאמר דוד המלך ע"ה: "יסור יסרני ייה ולמות לא נתנני" (תהלים קיח יח), אף כי יסרני השם ביסורים גדולים, אולם "למות לא נתנני", חי אני ועל כן לא ארגיש ביסורים כלל.

אדם המתרעם ומתאונן על כל הקורות הבאות עליו, ולא חלי ולא מרגיש באושר החיים הגדול שזכה לו, עליו הכתוב אומר: "אדם ביקר ולא יבין נמשל כבהמות נדמו" (תהלים מט כא), אדם ביקר - היקר מכל ניתן בידו, ולא יבין, נמשל כבהמות נדמו, כיון שהוא חי כבהמה אין חייו נחשבים למאומה.

ולא עוד אלא שאדם שאינו מעריך כראוי את אושר החיים עלול להפסידם לגמרי, כמו שמצינו במדרש, הובא בדעת זקנים מבעלי התוס' (בראשית מז ח): "בשעה שאמר יעקב אבינו לפרעה "מעט ורעים היו ימי שני חיי וגו'" (שם ט), אמר לו הקב"ה אני מלטתך מעשו ומלבן, והחזרתי לך את דינה ואת יוסף, ואתה מתרעם על חייך שהם מעט ורעים, חייך שכמנין התיבות שיש מן "ויאמר פרעה אל יעקב כמה ימי שני חייך" עד "בימי מגורי" כך יחסרו משנותיך, שלא תחיה כחיי יצחק אביך, והן ל"ג תבות, וכמנין זה נחסרו מחייו שהרי יצחק חי ק"פ שנה ויעקב לא חי אלא קמ"ז". אמנם אין לנו כל השגה בתביעה שהיתה על יעקב אבינו שהתרעם על חייו, אך זאת לימדנו חז"ל שעל אף הצרות הרבות והרעות שסבל יעקב אבינו כל ימי חייו, צרת עשו, צרת לבן, צרת דינה, וצרת יוסף כ"ב שנה - יסורים שהם למעלה מהשגה, כיון שהתאוון "מעט ורעים היו ימי שני חיי" נתבע באופן חמור ביותר וכנגד כל תיבה ותיבה איבד שנת חיים. ולא בסתם חיים עסקינן אלא בחיים של יעקב אבינו, נוראה היא התביעה עד ש"שלושים ושלוש שנים של יעקב אבינו" איבד בעטיה.

ויותר מכך, שהרי בל"ג תיבות אלו כלולות גם ח' תיבות של שאלת פרעה: "ויאמר פרעה אל יעקב כמה ימי שני חייך", ויש להבין מה לתיבות אלו ליעקב, ומדוע נתבע עליהן. ונראה שהתשובה על זה רמוזה בדברי בעלי התוס' שם שפירשו שכיון שראה פרעה את יעקב זקן מאד ושערות ראשו זקנו הלבנו מרוב זקנה, שאל לו כן. והשיב לו יעקב, מעט הם שנותי, אלא מתוך רעות שעברו עלי קפצה עלי זקנה, וכעין זה פירש הרמב"ן שם. ולפי זה מבואר מעתה מדוע נכללה שאלת פרעה במנין התיבות שנתבע עליהן, כי אילולא שהיה יעקב מרגיש בצרותיו לא היתה זקנה קופצת עליו, ועל כך הוא נתבע.

בפיוט לשחרית ליום ב' של שבועות מובא הטעם מדוע לא זכו האבות לקבלת התורה, אברהם משום שאמר "במה אדע", יצחק בגלל עשו, ויעקב "זך היה ונבר ואיש אמונה, וראוי להשתעשע במתן צפונה, אבל לא שקט ולא הפנה וכו' לכן לא נפילתי בגורלו למנה". ונראה שהן הן הדברים שנתבארו, לא עצם הצרות מנעוהו מלקבל התורה, אלא העובדה ש"לא שקט", כלומר שיסוריו הדאיגוהו ולא היה במנוחה, היא שגרמה לו זאת.

מעתה נבין כי עונשו של בלעם קשה וחמור הוא לאין ערוך מעונשו של איוב. עם כל יסוריו הקשים אך "למות לא נתנני", והחיים שהם האושר הגדול שבבריאה ניתנו לו, "ומה יתאוון אדם חי". ועונשו של בלעם רע ומר הוא בכך שניטל ממנו האושר הגדול הלזה.

*

"אחר הדברים האלה היה דבר ד' אל אברם במחזה לאמר אל תירא אברם אנכי מגן לך שכרך הרבה מאד" (בראשית טו א).

שו"ת ציץ אליעזר חלק ה - רמת רחל סימן כט

איסור לקרב מיתת גוסס וחומר איסור רצח מתוך חמלה שם. ואע"פ שאנו רואים שמצטער הרבה בגסיסתו וטוב לו המות מ"מ אסור לנו לעשות דבר לקרב מיתתו והעולם ומלואו של הקב"ה וכך רצונו יתברך.

(א) כמה משובחת וקולעת היא הסברתו זאת של הערוה"ש בטעמה של הלכה זו, דמשום כך אסור לעשות שום דבר לקירוב מיתתו של הגוסס גם כשמצטער הרבה בגסיסתו וטוב לו המות, מפני שהעולם ומלואו של הקב"ה וכך רצונו יתברך ואיש בער ולא ידע וכסיל לא יבין זאת דרכי ההנהגה של גדול העצה ורב העליליה עם בריותיו ולכן אינו מורשה לבוא בסוד - אלוה.

מיסוד סברא זאת נובע גם הדין של אין אדם רשאי לחבול בעצמו (עיין ב"ק ד' צ' ע"ב ורמב"ם פ"ה מחובל ומזיק ה"א וח"מ סי' ת"כ סעי' ל"א) ומכש"כ לקפח את חייו, והיינו מפני שנפש האדם אינו קנינו שלו אלא קנינו של הקב"ה, בדומה למה שמסביר הרמב"ם בפ"א מרוצח ה"ד שמפני כך מזהרין ב"ד שלא ליקח כופר מן הרוצח ואפילו נתן כל ממון שבעולם ואפילו רצה גואל הדם לפוטרו, מפני: שאין נפשו של זה הנהרג קנין גואל הדם אלא קנין הקב"ה וכו'. ובדומה למה שמסביר גם הרדב"ז על הרמב"ם בפ"ח מה' סנהדרין ה"ו דמשו"ה אין הסנהדרין ממיתין ולא מלקין המודה בעבירה: לפי שאין נפשו של אדם קנינו אלא קנין הקב"ה שנאמר (יחזקאל י"ח) הנפשות לי הנה הילכך לא תועיל הודאתו בדבר שאינו שלו וכו' וכי היכי דאין אדם רשאי להרוג את עצמו כן אין אדם רשאי להודות על עצמו שעשה עבירה שחייב עליה מיתה לפי שאין נפשו קנינו ע"ש. [ועיי"ש ברמב"ם מ"ש בנוגע להודאת עכן וגר העמלקי ואכמ"ל].

וזהו מה שאנו מוצאים גם כאן לענין גוסס שכותב הספר חסידים (סי' תשכ"ג) דאם גוסס אומר אינו יכול למות עד שישמורוהו במקום אחר אל יזיזוהו משם ע"ש, והיינו כנ"ל דהיות ואסור מדינא להזיזו ממקומו הרי גם הגוסס אינו בעלים על עצמו להתיר להזיזו אשר עי"ז יוכלו לכבות נרו של הקב"ה אשר בו, כמליצת הגמ' בשבת קנ"א שם וביותר במסכת שמחות שם פ"א ה"ד משל לנר שהוא מטפסף כיון שנגע בו אדם מכבהו, כך כל המעמץ את עיני הגוסס מעלין עליו כאילו הוא נוטל נשמתו. ולכן אין נתינת רשותו למעט את דמותו נחשבת לכלום.

והכי מסביר גם בשו"ע הגרש"ז ה' נזקי גוף ונפש ה"ד ענין מה שאסור להכות את חבירו אפילו הוא נותן לו רשות להכותו, מפני: כי אין לאדם רשות על גופו כלל להכותו ולא לביישו ולא לצערו בשם צער אפי' במניעת איזה מאכל או משתה וכו', (ע"ש בקו"א סק"ב ואכמ"ל), עיי"ש.

(ב) ומכאן תשובה נמרצת ומחאה חריפה כלפי אי אלה מרופאי זמנינו המצדדים בהתרת רצח - מתוך - חמלה כאשר מחלה ממארת קוננת בתוך גופו של אדם וגורמת לו יסורי - מות ואין מזור ותרופה לה, והוא, להמית את החולה או ע"י הזרקת סמי - מות ע"י רופא או ע"י יעוץ וסיוע לחולה עצמו לשתיית - רעל. דכאמור שני האופנים האלה אסורים בהחלט עפ"י דין תורה, והעושה כן לרוצח נפשות יחשב ודם יחשב לאיש ההוא, דאף אחד מיצורי תבל אינו בעלים על נפש אדם, לרבות גם האדם על עצמו שאין לו רשות על נפשו כלל ואינו קנינו, ולא יכול להועיל נתינת רשותו על דבר שאינו שלו אלא קנינו של הקב"ה שהוא הנותנה והוא הנוטלה בלבד, כאשר מצינו במס' ע"ז ד' י"ח ע"א אצל רבי חנינא בן תרדיון שכרכוהו בס"ת והקיפוהו בחבילי זמורות והציתו בהן את האור והביאו ספוגין של צמר ושראום במים והניחום על לבו כדי שלא תצא נשמתו מהרה, וכאשר תלמידיו יעצו לו שיפתח פיו ותכנס בו האש השיב להן מוטב שיטלנה מי שנתנה ואל יחבל הוא בעצמו.

והלכה פסוקה היא ברמב"ם בפ"ב מה' רוצח ה"ז דאחד ההורג את הבריא או את החולה הנוטה למות ואפילו הרג את הגוסס נהרג עליו.

ומצינו שגם לגר העמלקי אשר המית את שאול אחרי שכבר אחזתו השבץ ועפ"י בקשתו טרם שיהרגו ויתעוללו בו הפלשתים, בכל זאת דיבר אתו דהע"ה = דזה המלך עליו השלום = על כך נמרצות ואמר לו איך לא יראת לשלח ידך לשחת את משיח ה'. דמך על ראשך כי פיך ענה בך לאמר אנכי מתתי את משיח ה'. וצוה לאחד מן הנערים לפגוע בו ולהמיתו (שמו"ב = שמואל ב' = א - י"ד ט"ז). ומבאר הרלב"ד דלכן צוה דוד להרגו אע"פ שעשה זה ברצון שאול ובקשתו, מפני שזה כהאומר לחברו חבול בי וחבל בו, כמו שהתבאר בגמרא, כ"ש בהמתת המלך ואין במצות המלך ממה שתפטרוהו בזה כי דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין ע"ש. והרי כידוע מבואר בחז"ל ובדברי הפוסקים כי במסיבות ששאול היה נמצא בו לא נחשב כמאבד עצמו לדעת על אשר לקח את החרב ונפל עליה וקירב את מיתתו (עיין בראשית רבה פל"ד אות י"ט וברד"ק שמו"א ל"א - ד'. וכמו"כ עיין בזה בב"י בטיו"ד סי' קנ"ז בב"ה, וביש"ש ב"ק פ"ח סי' נ"ט עיי"ש ואכמ"ל) ובכל זאת לא הועיל נתינת רשותו לגר העמלקי לקרב את גמר מיתתו מלפוטרו על כך, וא"כ מכש"כ שלא מועיל שום נתינת רשות של החולה לקרב את מיתתו יהיה באיזה מצב של יסורים שיהיה, באשר גם הוא בעצמו מוזהר על כך וכדהעלה בשו"ת חתם סופר חיו"ד סי' שכ"ו אות ג' דאפילו המיצר ביותר ואיבד עצמו לדעת מ"מ רוצח הוא דבמיתתו רצח את עצמו, ולמד על כך מעובדא דר"ח בן תרדיון, והכה על קדקדו של הבשמים ראש בזה והוכיח זיפו עיי"ש.

עכ"פ אין כל יכוד / יסוד / של היתר ואין כל רשות לרופאים להחליט על דרכי טיפול - מות בחולה יהיה מצב סבלו גרוע באשר יהיה, ותהיה החלטתם לאי יכלת הבראתו והבאת הטבה במצבו באשר תהיה, ואם יהינו לעשות חלילה כן אף אם יתעטפו בטלית של חמלה ומעשה - חסד בקיצור סבלו של ההולך למות, בכל זאת לרוצחים גמורים יחשבו ודינם חרוץ בספרות ההלכה של תורתנו הקדושה.

(ג) וזהו הכל מלבד מה שברור דכפרוץ הדבר יביא בעקבותיו גם לרצח ושפיכת דם נפשות אביונים נקיים אשר יכלו גם להתרפאות, ועכ"פ להגיע לידי הטבה מסבלם וצערם, דכאשר ידוע מתברר בהרבה פעמים שהרופאים טעו בקביעת הדיאגנוזה של החולה ואת אשר חרצו דינו למות שב לתחיה וקם ממחלתו ויחי. ועוד זאת, דמזמן לזמן בא לפנינו מן החדש תרופות חדשות שיש בכחן לרפאות מחלות כאלה אשר עד כה לא ידעו הרופאים מזור להם, וא"כ מי יודע מה שיכול עוד להולד ביום בהיר אחד תרופות חדישות גם לאותן המחלות הממאירות שאין עוד כל תרופה להם כיום הזה. וכבר אמר החכם מכל אדם לכל זמן ועת לכל חפץ תחת השמים.

אך אין אנו צריכים לכל זה מכיון שכאמור הדבר ברור עפ"י ההלכה שקירוב מיתה לאדם אשר עוד נשמה באפו יהיה מצב חיותו איזה שיהיה לרציחה ממש תחשב.

(ד) ונראה לי להוסיף להביא ראייה מפורשת דגם חיי צער ויסורי מחלה אשר אין מפלט ממנה כדאיים הם ומובחרים יותר מהמות, ושגם המשכת חיים כאלה תלויים בזכות, מדברי המשנה בסוטה ד' כ"ב ע"ב דאיתא: רבי אומר הזכות תולה במים המאררים ואינה יולדת ואינה משבחת אלא מתנוונה והולכת לסוף היא מתה באותה מיתה. ועיין בד' ו' ע"א דאליבא דרב ששת גם לרבנן היא מתנוונה, וכן פוסק הרמב"ם בפ"ג מה' סוטה ה"כ דסוטה שיש לה זכות ת"ת אע"פ שאינה מצווה על ת"ת ה"ז תולה לה ואינה מתה לשעתה אלא נימוקת והולכת וחללים כבדים באין עליה

עד שתמות אחר שנה או ב' או ג' לפי זכותה והיא מתה בצביית בטן ובנפילת איברין ע"ש, הרי בהדיא שגם המשכת חיים של חלאים כבדים אשר אין מפלט מהם תלוי ג"כ בזכות, וכן ראיתי בתוס' יו"ט בפ"א דסוטה מ"ט שמוכיח מזה שזו מדה מדת טובה היא דאע"פ שמתנוונה וחייה חיי צער הן אפ"ה זכותה גרמה לה זה ע"ש. וא"כ נלמד מזה עד כמה חמור קיפוח חיי אדם גם כששרוי ל"ע בחלאים כבדים הממקקים אותם, באשר גם להמשכת חיים כאלה אשר בהרבה פעמים בע"כ הוא חי ג"כ זוכים רק ע"י זכות כי יפה שעה אחת במצות ומע"ט בעוה"ז מכל חיי העוה"ב, וטוב לכלב החי מארי המת.

** נא לשמור על קדושת הגליון / מתוך מאגר פרוייקט השו"ת - אונ' בר-אילן**